

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

Administratie Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Postgiro 58.
Abonnementsprijs f 4,- per jaar. Buitenland f 5,60 per jaar, voor België f 4,60.
Losse nummers f 0,25.

WAT DOEN WE ER TEGEN?

Er zijn soms van die berichten waar een mens van opschrikt. Dat is bijvoorbeeld het geval met allerlei berichten, die we de laatste tijd horen over symptomen van een groeiend neo-facisme. Eerst hoor je er zo nu en dan iets over: er zijn hier of daar weer anti-semietische gedragingen gesignaleerd, er worden wel eens hakenkruizen op muren geklodderd. Ergens blijken wat gewezen SS-ers te zitten die een clubje vormen of een krantje volschrijven, dat blijkbaar ook nog door andere mensen wordt gelezen. Sommige ex-fascisten brengen het zelfs tot zetels in de volksvertegenwoordigingen. Het zijn eigenlijk van die kleinigheden, en het is echt geen dagelijks nieuws. Je denkt er nog eens over door, maar het lijkt allemaal niet zo belangrijk. Het fascisme heeft immers in 1945 een degelijke nederlaag geleden, en is daarmee geschiedenis geworden. Weliswaar lopen hier en daar kennelijk nog mensen rond, die menen, dat Hitler en Mussolini toch niet helemaal ongelijk hadden (of zelfs helemaal geen ongelijk hadden!), en dat hun ideeën best een oplossing zouden kunnen bieden voor allerlei hedendaagse problemen, maar och, wat zou dat? Dit neo-fascisme heeft maar enkele aanhangers, en deze blijkbaar ongeneeslijke lieden zullen de mensheid heus niet voor een tweede keer mee kunnen slepen naar de afgronden van een fascistische diktatuur. De meeste mensen, aldus deze redenering, hebben genoeg gezond verstand en voldoende geheugen om zich niet op sleeptouw te laten nemen door enigerlei vorm van fascisme. En overigens: dat alles is toch een politieke zaak, en niet iets voor een rubriek Geestelijk Leven?

We zullen toch eens nagaan of deze sussende woorden hier wel op hun plaats zijn.

Ideeën en theorieën, waarvoor niemand belangstelling heeft, plegen dezelfde weg op te gaan als onbruikbare uitvindingen: ze komen in een curiositeitenverzameling terecht, en hebben verder geen enkele invloed op het wel en wee van de mensheid.

Wie een levensbeschouwing formuleert of een maatschappelijk systeem uitdenkt zal mensen moeten vinden, die net als hijzelf warm lopen voor de zaak, en bereid zijn als volgeling, aanhanger of medewerker te fungeren. Zij moeten immers zijn gedachten verder vorm geven, en meewerken aan de

verbreiding en aan de uitvoering. Dat geldt voor allemaal: voor Hitler en voor Salan, voor Lenin en Gandhi, voor Boeddha, van Praag en Billy Graham.

Het begint altijd met een kerngedachte, die wordt uitgewerkt, uitgedragen en verbreid. Zonder de aanspreekbaarheid van andere mensen maakt geen enkele ideologie een kans om iets te betekenen.

Aanspreekbaarheid als voorwaarde voor elke verbreiding: Laten we met deze gedachte als uitgangspunt eens nagaan hoe het gesteld is met de kansen van een fascistische ideologie in nieuwe gedaante.

Om te beginnen, bladeren we eerst nog eens in wat krantenknipsels. In Californië werd een film gemaakt over het hedendaagse China, met een anti-communistische strekking. Leidende personen vonden hem nog niet anti-communistisch genoeg, want er kwam een lachend kind in voor. Zoiets kan niet, want een communistisch land is zo'n afschuwelijke hel, dat zelfs een kind er niet kan lachen. In Frankrijk wordt verband gelegd tussen een toegenomen misdadigheid en de repatriëring van enige honderdduizenden Fransen uit Algerije. Volgens allerlei berichten bevinden zich in het politie-apparaat en in de wereld van ambtenaren en politici talloze sympatisanten met de ex-OAS-ers. In Duitsland worden telkens nog mensen gearresteerd, die oorlogsmisdaden op hun geweten hebben — maar anderen organiseren zich weer, en hun redevoeringen en publikaties zijn van zorgwekkende aard. De Spiegel-affaire geeft zelfs de meest arge-loze toeschouwer heel wat te denken ten aanzien van de praktijken van de huidige Duitse regeerders.

In het algemeen kunnen we zeggen, dat het fascisme zijn beste kansen heeft, als mensen vervuld zijn met rancunes en wrokgevoelens over verloren gegane bevoorrechte posities, of als zij bang zijn dat zij deze posi-

personalia

W. A. VAN OPIJNEN, geboren 1932. Opleiding aan de School voor Maatschappelijk Werk te Amsterdam. Werkzaam bij de dienst sociale zaken te Emmen als chef van de afdeling maatschappelijk opbouwwerk. Lid hoofdbestuur Humanistisch Verbond sedert 1958.

een lezing voor de vara-microfoon van zondag 10 februari 1963

ties zullen gaan verliezen. Een verloren oorlog met zijn nasleep van economische en politieke chaos leverde de voedingsbodem in het Duitsland van 1930; een verloren gegaan koloniaal rijk bergt in het Frankrijk van deze tijd veel kwade kansen in zich. In het nauw komende middenstanders en boeren, plantagehouders, grondbezitters en industriëlen neigen gemakkelijk tot een extreem-conservatieve mentaliteit met alle gevaren van dien. De dreiging, die heden ten dage uitgaat van het communisme is de oorzaak geweest van de hysterische communistenjacht, die enige jaren geleden in de V.S. kon woeden, en leidt tot allerlei zwart-wit-redeneringen in de geest van het bekende „Wie niet voor ons is, is tegen ons”. We denken ook nog aan een ander spanningsveld in de wereld: de jonge staten met hun armoede. Wanneer de tegenstelling tussen welvaart en honger ooit zo scherp mocht worden, dat de arme landen een reële bedreiging gaan vormen voor de westerse wereld ontstaat er een goede kans op een groei van een zeer behoudzuchtige gezindheid, op een herlevend gevoel van rassensuperioriteit, en dan ligt de weg naar het extremisme reeds open.

De politieke en economische situatie in de wereld of in een bepaald land kan vele elementen bevatten die de aanspreekbaarheid voor een fascistisch getinte ideologie sterk in de hand werken. Ook in ons land zijn er symptomen van te bespeuren. Er zijn enige dag- en weekbladen, die in hun kolommen steeds een ondertoon hebben in de geest van: „Die democratie van ons is waardeloos omdat veel te veel mensen teveel te vertellen hebben”, of: „We willen geen regering van slappelingen, we hebben een sterke man nodig”. Deze bladen hebben vele lezers, en zeer vele adverteerders, en men mag aannemen, dat daar veel sympatisanten onder zijn. Er zijn kringen in ons land waar sterke ressentimenten leven, ressentimenten over „Ons Indië”, of over de afbraak van allerlei voorrechten. Betrekkelijk onschuldig, maar het houdt toch een dreiging in.

Neen, het is niet de bedoeling om u in paniek te brengen, maar het is wel goed om te weten, dat er allerwege krachten aan het werk zijn, die de democratische gezindheid ondermijnen. Daarnaast ontstaat bij velen een gevoel van machteloosheid, en daarmee gaat een afname van interesse gepaard. We hebben immers zo vaak het gevoel, dat onze meningen en gevoelens voor de mensen aan de top niet terzake doen, en deze passiviteit is uitermate geschikt voor diegenen, die er op uit zijn, onze democratie uit te hollen. Velen zouden een politieke ommekeer zonder meer over zich laten komen, zoals in het Duitsland van 1930 en in het Frankrijk van heden. Men kiest in zo'n situatie eieren voor zijn geld —

om later te ontdekken van wat voor kwaliteit die eieren zijn.

Om aanhanger te zijn van een fascistisch getinte ideologie moet men beschikken over een paar speciale eigenschappen. Men dient afwijzend te staan tegenover alle vormen van zelfstandig, objectief en kritisch denken. Men moet mentaal bereid zijn tot een zekere ruwheid, die gemakkelijk zal kunnen overgaan in wreedheid. De waarde van de individuele mens moet men niet te ernstig nemen, men moet gevoel hebben voor discipline en voor onvoorwaardelijke gehoorzaamheid aan een almachtige sterke man. Men moet tevreden zijn met een gemakkelijk te formuleren ideaal, zo'n kreet die iedereen direkt na kan zeggen. Een zondebok in de vorm van de een of andere bevolkingsgroep is ook wel te vinden, en dan is de situatie rijp voor actie.

Het is zonder meer duidelijk, dat dit alles in scherpe tegenstelling is met wat wij een humanistische gezindheid plegen te noemen. Allereerst is juist de eerbiediging van de menselijke persoonlijkheid een van de meest centrale punten in het humanisme. Het humanisme eist verder van de mens een eerlijk en objectief denken, en een zelfstandig oordeel, het verzet zich tegen ruwheid en wreedheid, het houdt niet van leuzen, en gelooft niet in zondebokken. Kortom: een humanistische levenshouding is onoverwinnbaar met elke vorm van anti-democratische of fascistische mentaliteit. Democratie is in zekere zin zelfs een bestaansvoorwaarde voor het humanisme, en dan denken we bij democratie nog niet eens in de eerste plaats aan het ritueel van de stembus. Elke zichzelf respecterende dictator organiseert van tijd tot tijd ook verkiezingen, maar de wezenlijke waarde van democratie zit dieper. Het gaat om de waarborgen voor de persoonlijke vrijheid en veiligheid, om het recht om vrijuit te spreken en hardop te denken, het gaat om de democratische controle en om de respectering van de mens als persoon.

Het is hier de plaats om nog eens iets te zeggen over een bij sommige mensen levend misverstand. U weet dat verdraagzaamheid een belangrijk beginsel vormt in de humanistische opvattingen. Dit leidt ertoe, dat een humanist niet gemakkelijk een andersdenkende zal aanvallen over diens overtuiging. Hij zal niet onder stoelen of banken steken dat hij het met die overtuiging niet eens is, maar hij is bereid om die ander te verdragen en diens keuze te respecteren. Maar dit betekent niet, dat we elke overtuiging wensen te respecteren. We kunnen proberen te begrijpen, wat de beweegredenen zijn voor allerlei anti-democratische, neo-, pre-, of semifascistische stromingen, maar als de doeleinden gewogen zijn, kan een duidelijke afwijzing volgen. Om een uitspraak van Voltaire te variëren: Wij zijn het niet met u

hartelijk dank

aan al degenen, die hun abonnementsgeld van f 4,— voor het Woord van de Week over 1963 reeds per giro hebben voldaan. En dit zijn er zeer veel.

Ook onze dank aan hen, die dit zeer binnenkort eveneens nog zullen doen en wel op postrekening 58, t.n.v. de Humanistische Luisterkring te Utrecht.

Als omschrijving: „W. v. d. W. 1963”. Op 20 februari zenden wij de kwitanties uit, d.w.z. 40 cent extra kosten voor u en heel veel werk voor ons.

De ADMINISTRATIE.

eens, maar zullen tot onze dood vechten voor het recht dat u heeft om uw mening te verkondigen, mits u ons dat recht eveneens toekent. Het humanisme is stellig verdraagzaam, maar het moet ook strijdbaar kunnen zijn.

Uit het voorgaande zal u duidelijk zijn, dat het grootste gevaar niet ligt bij de adspirantvoormannen van een herlevende fascistisch-getinte beweging. Of deze elementen ooit weer een kans krijgen, zal afhangen van de aanspreekbaarheid van de gewone mensen. Beslissend zal zijn, hoeveel weerstand wij kunnen bieden tegen de verleidingen van de sterke man en de simpele doctrine die hij predikt.

Het gaat erom, hoe hecht de waarden van de democratie en de eerbied voor de mens verankerd zijn in het denken en voelen van gewone mensen. Geen enkele dictator heeft zijn werk alleen kunnen doen: Hij had vele kleine mannetjes nodig voor het eigenlijke werk en voor de nodige smerige karweitjes. We moeten zorgen, dat er zo weinig mogelijk van die kleine mannetjes zijn. Daarom gaat het ons niet eens in de eerste plaats om de activiteiten van de enkele man of vrouw, die nu neo-fascistische neigingen vertoont, hoe bedenkelijk die op zichzelf ook mogen zijn. Het gaat allereerst om de mate van aanspreekbaarheid voor deze mentaliteit bij u, bij uw vriend of collega, en bij uw kinderen. Als die aanspreekbaarheid gering blijft, omdat we niets te maken willen hebben met een systeem dat het kwade in de mens alle kansen biedt, dan kunnen wij de hele en halve fascist rustig laten babbelen.

En daarnaast gaat het om uw moed om op een beslissend moment neen te zeggen tegen de massa. Denkt u daarbij maar eens aan de situatie rond de negerstudent Meredith in

Amerika. Volgens mensen, die zich ter plaatse hebben georiënteerd is lang niet elke blanke student tegen de toelating van deze neger. Maar toen enkelen wat toenadering toonden, werden hun kamers door onbekenden vernield. Dat is de macht van het geweld, de macht ook van anonieme krachten in de massa.

Kunnen we nu gerust zijn over de kansen van de gesignaleerde krachten in onze westerse wereld? Ik durf die vraag niet voor u te beantwoorden. Er zijn zoveel symptomen, zoveel groeiende invloeden ten goede en ten kwade. Er is waarschijnlijk ook nog veel, dat zich aan onze waarneming onttrekt. Maar het is wel duidelijk dat het hier niet om een louter politieke kwestie gaat, maar dat het wel degelijk een zaak van geestelijk leven en van geestelijke gezondheid is. Het gaat om ons besef van geestelijke waarden, maar ook om ons vermogen om evenwichtig te reageren op politieke kwesties en sociale veranderingen, zonder ons in paniek kritiekloos over te leveren aan de eerste de beste „sterke man” of aan een dubieuze ideologie. „Wat doen we er tegen?” was de vraag, waarmee dit praatje bij u is aangekondigd. Die vraag blijft bestaan, want we hebben geen afdoend toverwoord voorhanden. In het voorgaande ligt wel een soort recept besloten, dat we maar moeten blijven toepassen: besef aankweken van geestelijke waarden, versterking van democratisch gevoel en van het inzicht, dat de menselijke persoon geëerbiedigd dient te worden. Het gaat ook om steun aan die organen, die proberen een evenwicht te vormen tegen de gesignaleerde tendenzen. Er zijn gelukkig vele krachten, die voor dit evenwicht zorgen, een actief en zo nodig strijdbaar humanisme is er één van.

W. A. OPIJNEN

WAT DOEN DE HUMANISTEN, OOK INTERNATIONAAL

Ik ga er vanuit dat u wel eens van het bestaan van een humanistische groepering hebt gehoord. Daarmee bedoel ik niet te zeggen, dat u de beginselverklaring van het Humanistisch Verbond, dat in 1946 werd opgericht, zou moeten kennen, al zou ik dat natuurlijk zeer plezierig vinden, maar dat u de naam wel eens bent tegengekomen en weet, dat er mensen zijn, die niet tot een kerk behoren en die zich georganiseerd hebben. U hebt in uw naaste omgeving misschien mensen ontmoet die zich humanist noemen en u wellicht wel eens afgevraagd, wat die nu eigenlijk willen en doen.

Dat Humanistisch Verbond is opgericht met de bedoeling, om het maar eens heel eenvoudig voor te stellen, voor buitenkerkelijken een geestelijk tehuis te worden en hen het gevoel te geven, dat ze niet *niets* zijn, maar van wat men noemt de humanistische levensovertuiging de hunne te maken. Daarnaast wilde men door die buitenkerkelijken bijeen te brengen hen een stem geven die gehoord zou worden overal, waar met hen geen of onvoldoende rekening werd gehouden.

Om tot dat geestelijk tehuis voor de buitenkerkelijken te komen is het nodig over de humanistische gedachten met elkaar te praten, er over te lezen en contact met elkaar te hebben, en dan tot de ontdekking te komen dat men zelf al dikwijls zo over de dingen heeft gedacht en zich met anderen verwant voelt. Maar het kan ook op een andere manier gebeuren, soms totaal onverwacht. Nog pas enkele dagen geleden vertelde mij iemand, dat hij zich had aangesloten omdat bij de crematie van een familielid door een bevriend humanist zo treffend was gesproken en hem dit troost had geschonken. Humanisten komen bij elkaar om te luisteren naar een spreker en om met die spreker en met elkaar over het gehoorde van gedachten te wisselen. Dat gebeurt in een zaaltje of in een huiskamer, het kan een bijeenkomst zijn van enige omvang, waarbij soms ook nog wat omlijsting is doordat enkelen wat muziek maken of iets voordragen. Maar het is ook het gesprek van mensen in kleine kring over vragen waar ze mee zitten en waarover ze elkaars mening wel eens willen horen. Vragen van actuele aard maar

een uitzending voor de avro-microfoon van dinsdag 5 februari 1963

ook van meer beschouwend karakter: Wat maak ik van mijn leven in deze onrustige wereld, heb ik als mens een taak, kan ik wat doen, wat is de zin van ons leven, draag ik tegenover mijn medemens verantwoordelijkheid. Jonge ouders willen wel eens praten over opvoedingsvragen, of over een artikel dat ze hebben gelezen of over een toneelstuk dat ze voor de televisie hebben gezien en stof geeft voor een gesprek achteraf. Misschien hebt u zelf wel eens een bijeenkomst van humanisten bijgewoond als er in de plaats waarin u woont, een groep bestaat. Die groepen worden gemeenschappen genoemd en er zijn er in Nederland ruim 80 van. Daarnaast zijn er in tal van andere plaatsen nog groepen die men gemeenschappen in wording zou kunnen noemen, omdat ook daar leden wonen die contact met elkaar willen hebben. Toch is het nu ook weer niet zo, dat al die leden er behoefte aan hebben regelmatig bij elkaar te komen, het zijn vogels van diverse pluimage met verschillend gerichte belangstelling en er wordt van niemand geëist, dat hij of zij aan alle activiteiten meedoet.

Van meet af aan is grote aandacht besteed aan een ruime publiciteit. Er bestaat een blad Mens en Wereld, dat elke twee weken verschijnt, er is een mededelingenorgaan dat alle leden wordt toegezonden, en in een wekelijks uitkomend blaadje Het Woord van de Week worden de radio-toespraken afgedrukt. Vooral dat laatste verheugt zich ook in de belangstelling van vele niet-leden. Vanaf het begin heeft de radio bij de verspreiding van de humanistische gedachten een grote rol gespeeld en er wordt naar de uitzendingen door zeer velen geluisterd. Dat we de hoop koesteren, ook nog eens wat meer van de televisie gebruik te kunnen maken, zal u niet verwonderen, want de enkele keren dat dit plaats vond en bijvoorbeeld bij een forum ook een humanist aanwezig was, is uit de reacties wel gebleken dat dit voor de verheldering van onze opvattingen een uiterst nuttige zaak was.

Regelmatig verschijnen er geschriften over de humanistische ideeën, sommige over zeer concrete zaken, zoals het onderwijs, anderen van een meer wijsgerig of bespiegeld karakter. Nog onlangs is er een kloek boek van de pers gekomen over rede en religie in het humanisme. Het bevat een reeks van opstellen over verschillende aspecten van de humanistische gedachtenwereld, die nog weer eens aantonen dat het geen star en eenvormig systeem is, maar vele variaties kent.

Dat het moderne, ongodsdienstige humanisme een volwaardige, en mag ik het er bij zeggen, achtenswaardige levensovertuiging is, wordt de laatste jaren, althans hier in Nederland, vrijwel niet meer betwist. Het gesprek met de anderen, ook met de kerken is op vele terreinen in volle gang. Ik denk daarbij o.a. aan het Nederlands Gesprek Centrum, dat regelmatig rapporten uitgeeft, waaraan ook humanisten meewerken. Men heeft ingezien, dat vanuit het humanistisch standpunt een bijdrage geleverd wordt, die de moeite waard is om er kennis van te nemen en dat de humanistische kijk een verrijking van ons geestelijk en culturele leven betekent. Dit houdt tevens in, dat de arbeid van humanisten op tal van terreinen van het

maatschappelijk leven niet alleen wordt geaccepteerd, maar in een leemte voorziet. Er is een enigszins wrang grapje in onze beweging in omloop, namelijk dat je van het humanisme pas wat merkt als je in het ziekenhuis ligt of in de gevangenis zit. Zoals alle mopjes is het enigszins overtrokken, maar er blijkt uit, dat aan de mens in nood dikwijls meer aandacht besteed wordt dan aan wie gewoon zijn gangetje gaat.

Het is een opmerkelijke zaak, dat velen met het humanisme in aanraking komen, niet in alledaagse omstandigheden, maar in ongewone, zoals de man, die ik daarnet aanhaalde, bij de crematie van een familielid. Zo heel vreemd is dat nu ook weer niet, want wie niet bij een kerk behoort, ontbeert ook de steun die de kerk hem kan verschaffen. En het is van meet af aan de bedoeling geweest te trachten de buitenkerkelijke mens in bepaalde levensomstandigheden bij te staan, om een tekort op te heffen, voorop gesteld, dat die mens daar ook behoefte aan heeft en het te kennen geeft. Vandaar, dat wat wij noemen de geestelijke verzorging in de humanistische beweging een uiterst belangrijke rol speelt en zich voortdurend uitbreidt. In de loop der jaren is onder leiding van enkele beroepskrachten een apparaat opgebouwd, dat de mens in nood, en daarbij wordt in de eerste plaats gedacht aan geestelijke nood, kan bijstaan. In gevangenissen en ziekenhuizen, in arbeiderskampen en bejaardentehuizen, bij begravenissen en crematies werken honderden vrijwilligers, komen regelmatig op bezoek, luisteren en voeren gesprekken en trachten daarbij ook iets van hun gevoel van verantwoordelijkheid voor de medemens in praktijk te brengen. Die vrijwilligers worden met zorg uitgezocht en voortdurend geschoold. U vindt de raadslieden ook in bureaus voor levens- en gezinsmoeilijkheden, bij sommige telefonische hulpdiensten, straks in het leger en in de gemeenschappen, waarbij ieder, lid of niet, van de gelegenheid gebruik kan maken om eens een gesprek te hebben over zaken, waar men mee zit en niet meer uitkomt.

Zo langzamerhand zijn dat er duizenden, die van die mogelijkheden gebruik maken en het merendeel is niet bij de humanistische beweging aangesloten. Dat bewijst dat hier niet alleen in een bestaande behoefte voorzien wordt, maar dat er, in onze welvarende samenleving, een grote geestelijke nood heerst.

Maar ook ten aanzien van gewone zaken proberen humanisten hun bijdrage te leveren en onder gewone zaken verstaan we dan dingen, die in wezen helemaal niet zo gewoon zijn, zoals de oprichting van bejaardentehuizen, wijk- en buurtcentra, kortom al die voorzieningen, die men onder het hoofd maatschappelijke opbouw rangschikt en die nodig zijn om in onze samenleving leefbaarder, gevarieerder en rijker te maken. Humanisten hebben een sterk besef van maatschappelijke verantwoordelijkheid. Omdat ze uitgaan van menselijke vermogens willen ze met die vermogens proberen iets in deze wereld te verwezenlijken van hun verlangen naar medemenselijkheid. Humanisme is geen zelfbespiegeling, maar praktische arbeid, zin en vorm geven aan het menselijk bestaan, het leven de moeite

waard maken. Daarom zijn humanisten sterk geïnteresseerd in het maatschappelijk gebeuren, in de ontwikkeling der samenleving, in de opvoeding. Vandaar ook, dat enkele maanden geleden het Centrum voor Humanistische Vorming opgericht werd, dat er naar streeft om met de mogelijkheden die straks de wet zal geven bij het voortgezet onderwijs, de jonge mens te helpen bij het bouwen van een levensovertuiging. Misschien mag terloops vermeld worden dat daarbij ook weer een stuk achterstelling van de buitenkerkelijken wordt opgeheven. Zij willen immers voor hun kinderen geen gebruik maken van het Godsdienstonderwijs, maar krijgen er niets anders voor in de plaats.

Die belangstelling voor het welzijn van onze wereld vindt u ook op internationaal gebied. Er is niet alleen in Nederland een georganiseerde humanistische beweging maar ook in tal van andere landen. Tien jaar geleden, in 1952, is er een internationale humanistische unie tot stand gekomen, waarbij de Nederlandse groepering een belangrijke rol gespeeld heeft. En dat niet alleen, doordat het eerste congres, dat in Amsterdam werd gehouden, mede tot stand kwam door het initiatief van de voorzitter van het Humanistische Verbond, Dr. J. P. van Praag, maar ook doordat hij voorzitter van de Humanistische Internationale werd en het secretariaat in Nederland werd gevestigd, en het drie-maandelijks tijdschrift, dat in de Engelse taal verschijnt, hier wordt uitgegeven.

In augustus van vorig jaar heeft in Oslo het derde congres van de Internationale plaatsgevonden en daarbij waren de onderwerpen van gesprek: Naar een rijpe persoonlijkheid en Naar vrijheid in een georganiseerde wereld. Dat congres heeft een grote mate van publiciteit in de wereldpers gekregen, niet alleen omdat er allerlei bekende persoonlijkheden aan deelnamen, maar ook door het feit dat bewezen werd, dat het ongodsdienstige humanisme bezig is een geestelijke stroming te worden, die voor grote groepen in de gehele wereld als een antwoord op de vragen waar ze mee worstelen beschouwd wordt. Dat bleek onder andere uit de woorden van een jonge Afrikaan, die nadrukkelijk onderstreepte, dat voor zijn land, Nigeria, het humanisme een belofte inhield, doordat het de waarde en de betekenis van de mens en zijn mogelijkheden centraal stelt. De internationale humanistische beweging is nog jong en de omvang beperkt, al zijn er groepen en organisaties uit 24 landen bij aangesloten. Verschillende landelijke organisaties, o.a. in Engeland en de Verenigde Staten zijn echter al in de vorige eeuw opgericht. Maar door het kennis nemen van wat elders gebeurt, door het onderlinge overleg en het persoonlijk contact, beïnvloedt men elkaar wederkerig. We zien nu b.v. dat de oudere bewegingen bezig zijn zich te heroriënteren in deze zin, dat het voornamelijk bespiegelend karakter plaats gaat maken voor het ter hand nemen van maatschappelijke activiteiten. Vooral in die landen, waar dit soort zaken nog veel meer een particuliere aangelegenheid is dan bij ons, ligt een enorm terrein braak. Het is dan ook niet te verwonderen dat met name in de Verenigde Staten humanisten vooraan staan in de strijd tegen de rassendiscrimina-

tie, zich inzetten voor een betere zorg voor de bejaarden en door hun scholen en methoden van onderwijs het voorbeeld geven voor hervormingen op dit gebied. In India vindt men in humanistische kring de meest felle bestrijders van het kastenstelsel en zijn humanisten voortdurend bezig hun aandeel te leveren bij allerei maatschappelijke hervormingen. Daar komt ook een plan vandaan om in een bepaalde provincie een groot project uit te voeren, dat voor de duizenden die daar in bittere armoede leven een nieuwe toekomst zal openen en het is dit plan, dat in Oslo uitvoerig werd besproken en waarbij het congres aan het bestuur van de Internationale de opdracht heeft gegeven te onderzoeken in hoeverre het door de gehele humanistische beweging kan worden gesteund, zowel geestelijk als materieel.

Dat die groeiende internationale beweging ook voor vol wordt aangezien leert het feit, dat de Humanistische Internationale zowel bij de Verenigde Naties als bij de Unesco met adviserende stem is toegelaten en vertegenwoordigd. Ze verleent ook steun aan de anti-hongercampagne, die door de Voedsel- en Landbouworganisatie van de Verenigde Naties gevoerd wordt.

Om naar ons land terug te keren, de humanistische beweging is niet alleen het Humanistisch Verbond, maar er zijn tal van zusterorganisaties, ieder op eigen terrein werkzaam. In de ruim zeventien jaar die sedert 1946 zijn verlopen, heeft zich na een periode van opbouw, strijd om erkenning, maar ook tegen verdachtmaking, een wijdvertakt geheel van instellingen ontwikkeld, dat zich met voortdurend meer zaken bezighoudt. Moet bezighouden, want we hebben nu het stadium bereikt, waarin op de humanistische beweging voortdurend een beroep gedaan wordt. Niet alleen omdat er nog zo veel gedaan moet worden, of omdat die humanisten overal een vinger in de pap willen hebben, maar ook omdat men is gaan inzien, dat de buitenkerkelijken niet langer buiten de deur gehouden kunnen worden. Het is opmerkelijk, dat in vele plaatsen bij de samenstelling van een of ander comité, bestuur of werkgroep voor die buitenkerkelijken een plaats wordt gereserveerd en men dan in de meeste gevallen bij de humanisten aanklopt om die te bezetten.

Laat het mij nog eens uitdrukkelijk mogen zeggen, de georganiseerde humanisten zijn buitenkerkelijk, maar niet alle buitenkerkelijken zijn humanist. Er wordt ons wel eens verweten, dat wij die buitenkerkelijken voor ons opeisen, ze als ons jachtterrein beschouwen. Dat is een hardnekkig verzinselftje, maar ook niet meer dan dat, want het is niet waar. Net zo min als het verhaal, dat humanisten alleen maar praten en verder niets doen.

Wat het moderne humanisme wil is de buitenkerkelijke, die daarvan gediend is, een volwaardige levensovertuiging aanbieden, een plaats om te staan in een zich snel wijzigende wereld, een geestelijk houvast, maar tegelijkertijd ook te inspireren om aan zijn leven inhoud te geven. En het is vanuit die inspiratie, dat humanisten op zo velerlei terrein werkzaam zijn en waarvan ik in dit praatje getracht heb u enigszins een beeld te geven.

TH. W. POLET.

Plato's ethiek berust op het in grote lijnen aangeduide dualisme, op de voorstelling van twee werelden, de ene die van de absolute waarheden en waarden, alleen door de geest te vatten, de andere die van de schijn en van de vergankelijkheden, door de zintuigen tot ons komend. Bovendien verduisteren de instinkten, begeerten en driften van ons lichaam de blik op de waarheid en zijn aldus naar Plato's opvatting, een belemmering om „goed” te worden. Wil de mens waarlijk mens zijn, dan moet hij de dominerende invloed van de lichamelijke affekten onschadelijk maken door de geest te ontwikkelen. In zijn systematische uiteenzetting over het wezen van de ziel kent Plato haar in grote lijnen drie krachten toe: 1e. inzicht, begrip, rede; 2e. drang naar het geestelijke, edele drift; 3e. een complex van begeerten. De rede moet de tweede in goede banen leiden, de affekten zowel leiden als — zo nodig — onderdrukken, niet vernietigen. De mens is niet, wat hij met het dier gemeen heeft, maar dat, waarin hij met het dier verschilt, is zijn eigenlijke wezen. Hij is begaafd met rede, met zedelijke aanleg, met de mogelijkheid zich welbewust te offeren voor iets, dat hij hoger acht dan zichzelf, dan uiterlijke goederen als eer, macht, bezit en dan zingenot. Zijn doel is, zijn geestelijke potenties te ontvouwen, zijn allereigenste wezen. Nadrukkelijk stelt Plato in dezen Sokrates als voorbeeld, ja, in hem is het streven naar die vergeestelijking vlees geworden.

Men leze daarvoor niet alleen de *Apologie*, de *Krito* of het slot van de *Phaedo*, maar vooral de tweede helft van het *Symposium*. De gedachten, in Diotima's rede uitgesproken en door Alcibiades' beschrijving van Sokrates geïllustreerd, geven een concies beeld van Plato's ethiek en een antwoord op de vooral in de *Republiek* en de *Gorgias* gestelde vraag: *hoe moeten wij leven?* Een vraag, die ook in die dialogen in idealistische zin wordt beantwoord.

In de lijn van Plato's opvattingen over wezen, taak en doel van de mens ligt ook zijn overtuiging omtrent de zin en het doel van onderwijs en opvoeding. Veelweterij kweekt geen inzicht, noch vormt het karakter. Eenzijdige intellectuele ontwikkeling is verkeerd; evenzo het eenzijdig opkweken voor technische bekwaamheid en te ver doorgevoerde training van het lichaam.

De ware opvoeding is niet beperkt en eenzijdig. Zij is gericht op het vrijmaken en opkweken van alle capaciteiten in de mens. Zij ontwikkelt niet alleen het intellect of vergroot alleen de kennis, zij vormt karak-

ters en zij dient ook in niet geringe mate de Muze. Veelweterij, lichamelijke en technische ontplooiing mogen nuttig en nodig zijn, zij vormen niet het hoofddoel: n.l. de volledige ontvouwing van de geestelijke en zedelijke krachten in de mens.

Plato's staatsleer ademt dezelfde idealistische geest en staat dus ook in nauw verband met zijn ideeënleer. De regeringen moeten niet als hoofddoel materiële welvaart en macht beogen, laat staan, dat zij in eigen persoonlijk belang hun staat besturen... zij en de wetten moeten de burgers opvoeden, hun geestelijke belangen in het oog houden en bevorderen. Inzicht is de eigenlijke belangrijke „dingen” hebben alleen zij, die de waarheid der ideale vormen in de ideeënwereld hebben geschouwd. Zij hebben daardoor richtsnoeren en kunnen leiden. Ja, zij moeten de regeerders worden of bestaande koningen tot wijzen, wil de samenleving aan haar eigenlijke doel, de ontwikkeling van haar leden, beantwoorden.

Uitgaande van de verdorvenheid van alle staatsvormen van zijn tijd en onder felle kritiek van de grote leiders, vooral van Athene, bouwt Plato een streng-aristokratische staat op, waarin slechts enkelen absolute macht uitoefenen over een grote massa. Zij worden gesteund door een kleine groep militairen, die in de geest van de eigenlijke bestuurders zijn opgevoed en evenals dezen een streng asketisch leven leiden. Voor deze groep geldt het bekende gebruikscommunisme en de gemeenschap der vrouwen. Voor het doorvoeren van zijn ideale staat eist Plato niet alleen grote offers van de mensen o.a. aan vrijheid, maar ook van de cultuur. In zijn streng moralisme verbiedt hij tal van cultuurwaarden, die de grootheid van Hellas uitmaakten. Zijn staat lijkt, ook al stelt Plato andere doeleinden, meer op het reeds lang verstarrende Sparta dan op het voor alle cultuur openstaande, democratische Athene. Om maar één punt te noemen: de geestelijke vrijheid was in Plato's utopieën niet veilig en Plato stond alleen daarom al buiten de *langzamerhand* opkomende humanitaire stromingen, die de algemene menswaarden, de principiële gelijkheid van ieder mens, onafhankelijk van ras, stand of klasse, op de voorgrond brachten.

Groot is Plato's invloed geweest op veel gebieden. Zeer oppervlakkig slechts kon ik binnen dit bestek iets over zijn betekenis zeggen. Misschien wekken deze aanduidingen op tot het verdiepen in de werken van deze geestelijke reus der mensheid.

D. LOENEN.

lezingen voor de radio

- zo. 17 feb. VARA 9.45 uur: G. Stuiveling: „Uit humanistisch oogpunt”.
- zo. 24 feb. VARA 9.45 uur: H. Bongers: „Niet met gesloten beurzen”.
- zo. 3 mrt. VARA 9.45 uur: J. P. van Praag: „Onze kinderen en wij”.
- zo. 10 mrt. VARA 9.45 uur: D. H. Prins: „Onze nalatenschap”.
- zo. 17 mrt. VARA 9.45 uur: G. Stuiveling: „Uit humanistisch oogpunt”.